

Motion till riksdagen

1987/88:N33

av Bengt Westerberg m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:90 om energipolitik
inför 1990-talet

Mot.
1987/88
N33

Fast kurs i energipolitiken

I regeringens proposition om energipolitiken inför 1990-talet presenteras riktlinjer för omställningsprocessen av energisystemet i samband med kärnkraftens avveckling. Regeringen föreslår att två reaktorer stängs av i mitten av 1990-talet, att elanvändningen skall effektiviseras, bl. a. genom stöd för teknikupphandling och inrättandet av en ny energiteknikfond, samt att miljökraven skärps.

Flera utgångspunkter är gemensamma för regeringen och folkpartiet.

Kärnkraften skall vara avvecklad senast år 2010.

Kärnkraften skall ersättas genom hushållning och genom ny kraftproduktion.

Miljökraven på den nya kraftproduktionen måste vara så stränga att avvecklingen av kärnkraften inte leder till ökad påfrestningar på miljön.

De avvecklingsstrategier vi från dessa utgångspunkter anvisar skiljer sig emellertid i viktiga avseenden från regeringens.

Folkpartiet förordar, som vi senare skall återkomma till mer i detalj, en strategi där statsmakterna anger bestämda ramar för energimarknaderna, t. ex. i form av en lag som förbjuder kärnkraftsdrift efter utgången av år 2010, skatteregler och miljörestriktioner. Våra förslag på miljöområdet framgår av vår motion med anledning av proposition 1987/88:85 Miljöpolitiken inför 1990-talet. Bl. a. vill vi skärpa miljökraven för svavelutsläpp och sänka den tillåtna gränsen till 0,5 viktprocent.

Inom dessa ramar överläts åt energimarknadens aktörer att fatta de konkreta besluten om t. ex. tidpunkterna för avstängning av kärnkraftsreaktorer, hushållningsåtgärder och utbyggnaden av ny kraftproduktion. I anslutning till vissa kontrollstationer bör statsmakterna pröva om det som ditills utträttats är tillräckligt för att målen skall vara möjliga att uppnå, eller om ytterligare åtgärder erfordras.

I den av oss förordade strategin ges prispolitiken en central roll. Vi vill, förslagsvis genom att kraftföretagen får göra obligatoriska fondavsättningar, alternativt genom beskattning, säkerställa att energipriserna höjs successivt under 1990-talet. Syftet är dels att driva fram en bättre hushållning med energi, både genom att ta i anspråk i dag bästa teknik och genom att utveckla ny energisnål teknik, dels att skaffa resurser för investeringar i hushållning och ny produktionskapacitet.

Regeringens strategi är en annan. Regeringen förordar att statsmakterna

i detalj skall fastställa när olika reaktorer skall stängas av. Att planera för och bygga ut ersättningsenergi ankommer dock även i regeringens strategi på kraftföretagen. Regeringen överläter dessutom prisbildningen helt till marknadskrafterna.

Innan vi i detalj kommer in på folkpartiets förslag till energipolitisk strategi vill vi närmare granska de bägge regeringsförslag som tydligast avviker från denna, nämligen förslagen att riksdagen nu skall besluta om avstängning av två reaktorer 1995 och 1996 samt att prisbildningen helt skall överlätas åt marknadskrafterna.

Regeringen hävdar att riksdagen genom att nu besluta om avstängning av två reaktorer åren 1995 och 1996 skulle skapa fasta förutsättningar för kraftindustrins långsiktiga planering av elförsörjningen och för elanvändarna. Varför ett sådant beslut skulle göra förutsättningarna fastare än vid någon alternativ strategi redovisas inte i propositionen. Förslagen i propositionen får närmast betraktas som en önskan om en viljeyttring från riksdagen. En sådan viljeyttring, utan varken lag om avstängning 2010 eller utnyttjande av prisinstrumentet, ger emellertid inte de fasta spelregler och tydliga signaler som behövs på energipolitikens område.

Den långsiktiga planeringen i såväl kraftindustrin som hos elanvändarna måste främst ta fasta på den förutsättning som ligger i att kärnkraften helt skall avvecklas till år 2010. Förutsättningarna blir knappast fastare för att avstängningen av ett par reaktorer tidigare läggs i förhållande till vad som tidigare antagits.

Regeringen påstår att en längre avvecklingsperiod i sig skulle öka möjligheterna till teknisk utveckling och förbättra förutsättningarna för kraftproducenterna att klara stränga miljökraV. Det förefaller rimligt att möjligheterna i dessa avseenden är bättre om kärnkraften skall vara helt ur drifttagen 2010 än om tidpunkten ligger närmare i tiden. Det är svårare att förstå varför förutsättningarna förbättras av att reaktorer tas ur drift under femton år i stället för t. ex. tio, som förordades av 1981 års energikommitté (SOU 1984:61). Regeringens påstående underbyggs inte heller i propositionen. Genom det föreslagna beslutet om avveckling av två utpekade reaktorer frångår regeringen också energiminister Dahls uttalande i 1984/85 års energiproposition om att "säkerhetsaspekter skall vara avgörande för i vilken ordning kärnkraften tas ur drift".

Av regeringens redovisning över kraftsystemets leveransförmåga och förändringar i situationen till år 1997 framgår att kärnkraften anses ha en teknisk potential att leverera 9 TWh utöver dagens nivå, varav 5 TWh bedöms kunna utnyttjas. Detta innebär att om den föreslagna stängningen av två reaktorer genomförs, minskas inte vårt de facto-beroende av kärnkraft. Visserligen skulle vi få en något mindre andel elenergi från kärnkraften, men kraven på att produktionen i kärnkraftverken fungerar kontinuerligt och väl kommer att öka avsevärt.

Däremot framhåller regeringen en rad skäl som talar emot att framtvunga en tidigareläggning för avvecklingen.

Dagens kommersiella teknik klarar inte de miljökrav regeringen anser det rimligt att ställa. Det borde tala för att utnyttja den respittid som finns för att utveckla tekniken.

Mot. 1987/88
N33

Så till exempel får de ännu inte konkurrenskraftiga inhemska bränslena inte den tid de behöver för att hinna utvecklas till full konkurrenskraft till dess att avvecklingen påbörjas. Detta kan i sin tur leda till att öka användningen av naturgas eller andra importerade bränslen. I det sammanhanget finns en uppenbar risk för att biobränslena aldrig ges en reell chans.

Tidigareläggningen är förenad med stora samhällsekonomiska kostnader. De av energiverket beräknade kostnaderna ligger mellan 500 och 2 000 milj. kr. per år. Regeringen anser att verkets kalkyler är tillfyllest som beslutsunderlag. Det måste rimligen uppfattas så att regeringen accepterar kalkylresultaten. Om verkets av regeringen godtagna beräkningar accepteras är det fråga om en betydande samhällsekonomisk kostnad. Som framhålls i propositionen anser ett flertal remissinstanser att energiverket har underskattat de verkliga kostnaderna.

Den samhällsekonomiska kostnaden är regeringen uppenbarligen beredd att ta trots att det inte anses finnas några säkerhetsmässiga motiv att tidigarelägga starten för avvecklingen.

Vi anser inte att regeringen redovisat tillräckliga skäl för att nu besluta om tidigareläggning av starten för urdrifftagande av kärnkraftsreaktorer.

Regeringen konstaterar att energipriserna framöver kommer att stiga. Prishöjningarna kan komma som en följd av kapacitetsbrist eller av ökade kostnader i samband med kapacitetsutbyggnad. Så långt råder inga delade meningar mellan oss och regeringen.

Diskussionen om prisbildningen är ytterst oklar i propositionen.

Regeringen vill inte aktivt använda prisinstrumentet för att påverka utvecklingen på energimarknaden. Man överlåter prisbildningen helt åt marknadskrafterna.

Regeringen framhåller att en kraftfull hushållning är ett sätt att hålla tillbaka behovet av produktionsutbyggnad och elprisnivån. Det är i och för sig riktigt. Samtidigt tyder emellertid all erfarenhet på att efterfrågan är starkt inkomstelastisk. Det innebär att efterfrågan stiger med inkomsterna. Vid låga priser finns det ingenting som dämpar efterfrågan. Snarare kommer den då att fortsätta öka. Tron att man trots låga priser med administrativa styrmedel skulle kunna locka fram hushållningsåtgärder är enligt vår mening alltför blåögd.

Det finns flera miljoner elanvändare i Sverige. Om den hushållningspotential som finns skall utnyttjas, och om ny elsnål teknik skall utvecklas, finns det enligt folkpartiets mening knappast någon annan metod att nå dit än genom höjda elpriser.

Nu tror regeringen att elpriserna, trots de förutsatta hushållningsåtgärderna, kommer att stiga i jämn takt under 1990-talet. Detta antas ske främst därför att kostnaderna vid ny kraftproduktion är högre än i befintliga verk. Samtidigt antar regeringen emellertid att kraftföretagen inte skall förmå ta ut de faktiska marginalkostnaderna av användarna. Skälet skulle vara att marginalkostnadsanpassade priser skulle ge kraftföretagen stora vinster. Konsumenterna skulle i det läget kunna förhandla fram priser som understiger marginalkostnaderna.

Någon garanti för att priserna stiger i jämn takt ges inte. Med regeringens uppläggning kan det alltså inte uteslutas att prisnivån tvingas stiga mycket

kraftigt den dag det uppstår kapacitetsbrist.

Även om regeringen har rätt i sina antaganden blir emellertid konsekvenserna enligt vår mening allvarliga. Priser som understiger marginalkostnaderna kommer att bromsa såväl möjliga hushållningsåtgärder som utveckling av ny energisnål teknik. Trots det föreslår regeringen inga motåtgärder utan tycks med gillande acceptera sin prisprognos.

Enligt folkpartiets mening bör kraftföretagen i princip ta ut elpriser motsvarande de kortsiktiga marginalkostnaderna. Dessa kostnader bör emellertid påverkas genom särskilda avgifter för att finansiera obligatoriska investeringsfonder hos företagen eller genom successivt höjda skatter. Syftet är dels att säkerställa att priserna stiger successivt under 1990-talet, dels att resurser avsätts för att utveckla ny teknik samt för hushållningsåtgärder och nya investeringar.

Regeringen räknar med att det finns en hushållningspotential på 10-15 TWh. Vi utesluter inte att den potentialen kan vara större. Erfarenheten visar att det i alla sådana här framtidsbedömningar finns en tendens att allvarligt underskatta marknadens dynamik. Regeringen räknar också med att efterfrågan kommer att stiga lika mycket eller mer trots antaganden om långsiktiga prishöjningar. Även i detta avseende tror vi att dynamiken i utvecklingen underskattas. Men för att utvecklingspotentialen skall tas till vara förutsätts prishöjningar. Priset är det viktigaste instrumentet när man vill ge information till miljontals beslutsfattare.

Regeringen säger sig vilja skapa fasta planeringsförutsättningar. Den vaga prispolitiken bidrar till motsatsen, nämligen oklarhet. Detsamma gäller de antydningar som nu görs om att nya skatter planeras för äldre kraftverk och den osäkerhet som råder om hur ersättningsfrågorna skall hanteras. Även på miljöområdet är signalerna otydliga. Nya utredningar aviseras. Till förvirringen bidrar också uttalanden av energiministern om hur regeringen ser på nya produktionsanläggningar. En del av dessa har skapat intrycket att regeringen skulle motsätta sig kolkondensverk, men i propositionen redovisas tvärtom kol som en av flera tänkbara energikällor för framtiden.

Regeringen föreslår också att direktverkande el i småhus skall förbjudas vid nybyggnation. Syftet är att vidmakthålla flexibilitet och utrymme för olika energislag. Vi har inget att invända mot den ambitionen, men anser att metoden inte bör vara ett rent förbud. Även på detta område bör ramar snarare än detaljstyrning användas. Med de förslag vi nedan presenterar blir signalerna till husbyggare och köpare tillräckligt tydliga för att ingen skall vilja bygga fast sig i ett ensidigt elberoende.

Folkpartiet föreslår en fondering av medel från de stigande elpriserna för att säkerställa bättre energihushållning och utveckling och utbyggnad av ny produktionsteknik. Det förslaget behöver preciseras och vi föreslår därför att regeringen skyndsamt tillsätter en utredning med uppdrag att utforma kraftproducenternas fondavsättningar.

Regeringen föreslår en ny teknikupphandlingsfond. Vi accepterar den föreslagna teknikupphandlingsfonden tills vidare. I samband med den kontrollstation för avstämning av prisutveckling och investeringsplaner hos kraftbolagen som vi föreslår, får övervägas hur den av regeringen föreslagna

teknikupphandlingsfonden skall sammanfogas med de av folkpartiet föreslagna investeringsfonderna.

Mot. 1987/88
N33

Sammantaget är det vår bedömning att regeringen genom sina förslag misslyckats i det goda uppsåtet att skapa bättre planeringsförutsättningar. I stället bidrar regeringen med sin proposition till ökad förvirring.

Folkpartiets program för avveckling av kärnkraften och omvandling av energisystemet

Kärnkraftsolyckan i Tjernobyl innebär att den energipolitiska debatten intensifierades över hela världen. Överallt ifrågasattes om nyttan av kärnkraften verkligen var värd riskerna för olyckor och radioaktiva utsläpp. Händelserna som ledde fram till olyckan kom att utredas, diskuteras och värderas också i Sverige.

Inom folkpartiet har vi vid flera tillfällen under 1986–1987 diskuterat energipolitiken och kärnkraftsfrågan. Bl. a. har två rapporter presenterats:

- Efter Tjernobyl (Folkpartiet informerar 1986:3).
- Offensiv energipolitik för ersättning och avveckling av kärnkraften (Folkpartiet informerar 1987:4).

I Sverige fick energirådet regeringens uppdrag att klarlägga orsakerna till olyckan i Tjernobyl, kartlägga dess effekter och utvärdera hur den påverkar bedömningen av säkerheten vid de svenska kärnkraftverken.

Energirådets prövning ledde fram till slutsatsen att olyckan i Tjernobyl inte ändrar tidigare svenska bedömningar av säkerheten i de svenska reaktorerna. Den uppfattningen delas av folkpartiet. Tjernobylolyckan i sig motiverar inte ett beslut om en tidigareläggning av kärnkraftsavvecklingen.

De ställningstaganden vi tog efter folkomröstningen 1980 bör således i allt väsentligt ligga fast. Den utmätta tiden behövs för att ta fram nya miljövänliga former för elproduktion och för att genomföra en effektivisering av energianvändningen och en god hushållning med energi.

Det finns nu ett omfattande och gediget material, både nationellt och internationellt, som behandlar Tjernobylolyckan – dess orsaker och konsekvenser – och energipolitiken i stort.

I motionen redogör vi för hur, enligt vår uppfattning, avvecklingen av kärnkraften och omställningen av energisystemet skall genomföras till senast år 2010.

1 Den internationella utmaningen

Energifrågorna hänger nära samman med andra stora globala frågor som den internationella ekonomin, utvecklingen i u-länderna, fred och säkerhet, nord-syd-motsättningarna, riskerna för kärnvapenspridning, miljöfrågorna i vid mening, t. ex. avskogningen och ökenutbredningen. Behandlingen av energifrågorna påverkar också dessa andra frågor. Det räcker inte med att försörja en växande befolkning med energi. Det måste också göras på ett sådant sätt, att problem på andra väsentliga områden lindras eller åtminstone inte förvärras.

Med nuvarande förbrukningstakt anses världens totala oljetillgångar, inkl. ännu icke lokaliserade oljereserver, uppgå till drygt 100 års behov. Två tredjedelar av dessa resurser ligger i Mellanöstern och Nordafrika och i länder med planekonomi. Oljemängderna i övriga världen motsvarar ca 40 års förbrukning i nuvarande takt. Siffrorna antyder hur tillfällig situationen med riklig tillgång på billig olja är. På kort sikt skulle det räcka med en 10-procentig ökning av den globala oljeanvändningen och/eller minskning av oljeproduktionen i länder utanför OPEC för att åter ge OPEC den kontroll över prisbildningen som organisationen hade 1973/74 och 1979/80. Världens oljeproblem kvarstår alltså och kommer att finnas under lång tid, trots de nuvarande låga oljepriserna.

Brännvedssituationen i utvecklingsländerna, som berör hälften av jordens befolkning, är ett annat allvarligt problem. En fjärdedel av jordens befolkning lider brist på brännved och för ca 100 miljoner människor är bristen akut.

Enligt flera energistudier beräknas den globala energianvändningen öka 2-4 gånger under de kommande 40-50 åren. Tar man till utgångspunkt den historiska samvariationen mellan ekonomisk utveckling och energianvändning och därtill lägger den förväntade befolkningsökningen kan sådana prognoser förefalla rimliga. En sådan expansion av energitillförseln skulle emellertid leda till mycket stora problem med avseende på ekonomi, miljö och säkerhet och kunde endast ske genom massiv utbyggnad av användningen av fossila bränslen och kärnkraft. I siffror skulle energitillförseln behöva öka med motsvarande en ny Alaska pipeline (2 miljoner fat olja per dag) var eller varannan månad och en ny 1 000 MW kärnkraftsanläggning i veckan under hela perioden.

Ökad oljekonsumtion skulle leda till högre oljepriser och till större global osäkerhet i takt med att västvärlden åter blev beroende av olja från Mellanöstern. Ökad användning av fossila bränslen skulle skynda på en klimatförändring genom att höja halten av koldioxid i atmosfären.

Världsbanken har bedömt att det behövs investeringar på 130 miljarder dollar per år för att per capita-användningen av kommersiell energi i utvecklingsländerna skall kunna öka med 2,5 % per år 1980-1995. Det skulle innebära att behovet av hårdvaluta för energiinvesteringar måste öka med reellt 15 % per år under perioden. Detta är orealistiskt.

Sammantaget kunde dessa resonemang leda till slutsatsen att den utvecklingsnivå vi lever på i västvärlden i dag skulle vara omöjlig att uppnå på hela jordklotet. Vi har dock en optimistisk syn på u-ländernas möjligheter. Den begränsade tillgången på energi behöver inte vara något avgörande hinder för utvecklingen. Med ny energisnål teknik och effektivare energianvändning bör det vara möjligt att åstadkomma ekonomisk utveckling med en begränsad ökning av energikonsumtionen i u-länderna.

I länderna bör det samtidigt vara möjligt att även vid fortsatt ekonomisk tillväxt stabilisera energianvändningen på nuvarande nivå eller t. o. m. minska den.

På längre sikt kan en ny teknik ge oss helt andra möjligheter att lösa världens energiproblem. Men under de närmast överblickbara decennierna måste vi arbeta efter en strategi som förenar i huvudsak kand. energiteknik

med våra mål för utveckling och miljö. Vi bör inom biståndspolitikens ram aktivt stödja energiprojekt i u-länderna som utnyttjar och utvecklar förnybar energiproduktion och effektiv teknik i användningsledet. Folkpartiet föreslår att mera pengar skall sättas av för detta i biståndsbudgeten.

I ett internationellt perspektiv framstår det som särskilt väsentligt att energipolitiken inriktas på en bättre hushållning med energi, effektivare energianvändning och på ett minskat beroende av fossila bränslen.

Mot. 1987/88
N33

2 Mål för energipolitiken

All energiproduktion innebär någon form av miljöpåverkan. Eldning av fossila bränslen leder bl. a. till utsläpp av svaveldioxid och koldioxid. All förbränning medför utsläpp av kväveoxider. Kärnkraften ger ett långvarigt radioaktivt avfall. Vindkraftverk stör landskapsbilden etc.

Flera av miljöproblemen går att bemästra eller i varje fall att kraftigt begränsa. Det gäller dock långt ifrån alla. Det är t. ex. svårt att i dag se någon metod för att rena utsläpp av koldioxid. Vattenkraftsutbyggnad leder alltid till kraftiga ingrepp i landskap och ekologiska system. Under över-skådlig tid kommer därför hänsynen till miljön att innebära en väsentlig restriktion för energiproduktionen.

Om energiproduktionen i sig har många negativa verkningar så ger energianvändningen i stället ofta positiva effekter. I energidebatten glömmar vi inte sällan bort varför vi behöver energi och varför vi så kraftigt har ökat användningen de senaste decennierna. Tillgången på energi har gjort att vi människor kan leva ett drägligare och rikare liv. Vi ser belysning, uppvärmning och kommunikationer som självklara inslag i ett modernt samhälle. Industriell utveckling har gett oss en högre och mer jämnt fördelad levnadsstandard. Hushållsarbetet har underlättats så att både man och kvinna kan förvärvsarbeta och dessutom ha tid över för fritidsaktiviteter.

Som liberaler anser vi att marknadsekonomin är det ekonomiska system som bäst och effektivast fördelar våra gemensamma resurser. I en liberal ekonomi är det konsumenterna som genom sin efterfrågan skall styra produktionen. Monopol och karteller upphäver konkurrensen och därmed effektiviteten i ekonomin. De skall därför bekämpas. Energisektorn innehåller vissa naturliga begränsningar för konkurrens men det finns en tendens att dessa överdrivs för att undvika förändringar och skydda bestående strukturer.

Mot bakgrund av denna grundsyn har vi satt upp följande övergripande mål för energipolitiken:

- Energisystemet skall ge en säker och tillräcklig energitillförsel med minsta möjliga miljöpåverkan. Hushåll och företag har rätt att kräva ett robust energisystem som klarar leveranserna utan omfattande och återkommande driftstörningar.
- Energianvändningen måste effektiviseras och hushållning stimuleras. Ekonomiska incitament bör användas så att samhällsekonomiskt motiverade insatser genomförs.
- Konkurrens på energimarknaderna skall stimuleras. Monopol och karteller skall motverkas.

Till dessa mål kommer att vi i Sverige har bestämt oss för att avveckla kärnkraften till senast år 2010. Energifrågan blir därför en politisk och industriell utmaning av gigantiska mått, framför allt som vi menar att vi måste klara kärnkraftsavvecklingen inom ramen för de övergripande mål som vi här angett.

Mot. 1987/88
N33

All erfarenhet visar hur omöjligt det är att på en dynamisk marknad förutse utvecklingen i ett 20-årsperspektiv och hur försök att styra utvecklingen genom att fastlägga planer för så långa perioder regelmässigt misslyckas. Det väsentliga är därför inte att i detalj ange hur energisystemet skall omformas under de kommande decennierna. I stället måste vi nu ge klara och entydiga signaler om färdriktningen och på så sätt ta till vara marknadens inneboende dynamik.

3 Hushållning och effektivare energianvändning

Det svenska energisystemet har sedan oljekriserna på 1970-talet genomgått en kraftig förändring. Oljeberoendet i energitillförseln har pressats ned från drygt 75 % 1970 till under 50 %. Energianvändningen i bostäder och lokaler har enligt en studie för byggforskningsrådet (BFR) minskat från ett maximum på ca 143 TWh år 1977 till ca 130 TWh år 1986 samtidigt som bostads- och lokalytan ökat med 15 %.

BFR har för att belysa betydelsen av åtgärder för hushållning och effektivisering studerat energianvändningens förändringar i den bebyggelse som fanns 1978. Här har bruttoanvändningen av energi för uppvärmning och tappvarmvatten minskat från 120 TWh år 1978 till 91 TWh år 1986 – alltså en minskning på 29 TWh.

De program – oljeersättningsprogrammet och energisparprogrammet – som startades av borgerliga regeringar i slutet på 1970-talet har haft positiva effekter. Det bör dock poängteras att en stor del av oljebesparingen blivit möjlig genom en ökad eltillförsel.

Trots de resultat som redan uppnåtts finns det stora möjligheter att gå vidare. BFR räknar med en återstående potential för minskning av energianvändningen i bostäder och lokaler på ca 20 TWh. Investeringskostnaderna för dessa åtgärder är av storleksordningen 60 miljarder kronor. Man räknar dock med att klara av tre fjärdedelar av potentialen för hälften av kostnaderna (15 TWh för 30 milj. kr.).

Den s. k. elanvändningsdelegationen har bedömt en sammanlagd elbesparing och elersättning på 10-15 TWh som tekniskt och ekonomiskt tillgänglig under en tioårsperiod.

Vi har inte gjort någon självständig bedömning av vad som är tekniskt och ekonomiskt möjligt. Vi konstaterar dock att utredningar och experter visar på stora potentialer för förbättrad hushållning med energi.

Hittills har utgångspunkten för en energisparinsats varit att kostnaden för att spara en enhet energi skall vara mindre än för att tillföra en enhet. Vi menar att detta är ett rimligt sätt att resonera. Det är dock motiverat att föra in en samhällsekonomisk dimension i resonemanget. Minskad energiförbrukning ger vinster i form av mindre miljöpåverkan, bättre beredskap och möjlighet att senarelägga investeringar i nya produktionsanläggningar.

Betydelsefulla insatser har gjorts både inom industrin och bostadssektorn för en bättre hushållning med energi. Inte minst har konsultkåren här spelat en positiv roll. De höga avkastningskraven inom industrin leder emellertid ofta till att samhällsekonomiskt lönsamma investeringar i energihushållning inte kommer till stånd. Detta är en orsak till att under senare tid idén om s. k. energitjänstföretag blivit alltmer aktuell. Härmed avses företag som har samma intresse och ekonomiska utbyte av att hjälpa kunder att hushålla med energi som av att tillhandahålla den energi kunden behöver.

Energitjänstföretag finns redan i olika former på den svenska marknaden. Det vi framför allt vill peka på här är nödvändigheten av att de traditionella kraftföretagen – distributörer och producenter – utvecklas i riktning mot energitjänstföretag.

Detta kräver dock ett omtänkande inom de verk och företag – inte minst kommunala – som producerar och distribuerar energi. Längre har det inom dessa ansetts att hushållning motverkar energiföretagens målsättningar och syften. Affärsidén har kort sagt varit att sälja så mycket energi som möjligt. Ett omtänkande är dock på väg inom flera företag.

Det måste bli lika naturligt för energiföretagen att möta en ökad efterfrågan genom att gå in hos enskilda kunder med åtgärder för att effektivisera och hushålla med energin som det nu är för dem att investera i ny produktionskapacitet.

För att en "kulturförändring" skall bli möjlig måste företagen kunna använda en del av sina inkomster till att finansiera energihushållningsåtgärder hos kunderna. När det gäller kommunala bolag kan detta kräva en lagändring, eftersom sådana åtgärder kan strida mot de kommunala principerna om likställighet och självkostnad. Energibesparingar i bostadsbeståndet kan uppmuntras genom olika former av lån och bidrag. Dessa behöver dock inte finansieras via skatten och administreras av statliga eller kommunala myndigheter. Uppgiften bör i stället kunna skötas av energibolagen och finansieras via taxan.

Ett annat sätt att stimulera hushållen att spara energi är att använda olika rabattsystem eller förmånliga lån vid inköp av energisnål utrustning. Detta är något som tillämpas av en del energibolag i USA och, i viss utsträckning, även i Sverige.

Tommy Månsson, energiforskningsnämnden, skriver i "Från elproducent till energitjänstföretag":

I Kalifornien har energibolagen utvecklat en modell som kombinerar rabatter och lokala normer. Förutom direktrabatter till abonnenter som köper energisnål utrustning, har energibolagen uppställt effektivitetskrav för vissa el- och gasdrivna apparater som kyl- och frysskåp, spisar, varmvattenberedare, luftkonditioneringsaggregat osv. Alla apparater testas för att kontrollera att de uppfyller ställda minimikrav. Tanken är att man successivt skall skärpa kraven och på så sätt tvinga tillverkarna att utveckla energisnål utrustning. Målet är t. ex. att reducera energibehovet för denna typ av utrustning med ytterligare 25 % genom en ny norm.

Genom systemet med direktrabatter försöker man få en smidig anpassning till de successivt strängare kraven. Hushållen erbjuds t. ex. 50 dollar i direktrabatt om de köper kylskåp med minst 20 % lägre energiförbrukning än gällande standard.

Den amerikanska metoden borde kunna vara en modell även för svenska energiföretag.

Sammanfattningsvis anser vi att åtgärdsprogrammen bör drivas så obyråkratiskt som möjligt. Även när det gäller hushållning och effektivisering är det konsumenterna som bör ha det primära ansvaret. Men vägen dit är lång. Det krävs en genomgående "kulturförändring" i flertalet energibolag som dessutom behöver bygga upp ny kompetens. De ekonomiska incitamenten är ibland också svaga och gällande krav på avkastning m. m. kan ibland vara rent kontraproduktiva.

Därför måste framför allt två saker göras. För det första måste styrelserna i bolagen ta en genomgripande diskussion om verksamhetens mål och inriktning. Detta gäller inte minst de kommunala energibolagen där de politiska representanterna har ett särskilt ansvar. För det andra måste företagen få ekonomiska medel att använda för effektivisering och hushållning. Detta kan, som vi pekat på tidigare, kräva vissa lagändringar. Vi återkommer nedan till en diskussion om prispolitiken som också bör utformas så att en utveckling av energitjänstföretag underlättas.

4 Att avveckla kärnkraften

Folkpartiets uppfattning är att kärnkraften skall ses som en parentes i den svenska energiförsörjningen. Ett skäl härför är att kärnkraften ger ett avfall som kräver säker hantering under tidsperioder som är omöjliga att överblicka. Till detta kommer att det, trots omfattande säkerhetsåtgärder, fortfarande finns risker kvar för reaktorhaveri. Kärnkraften förutsätter dessutom, med hänsyn till bl. a. risken för sabotage, en bevakning som normalt inte krävs för anläggningar för energiproduktion.

Stora ansträngningar görs nu för att få fram ut hålliga, helst förnybara och inhemska energikällor, som på sikt kan ersätta kärnkraften. Förändringar av energisystem är emellertid en långsiktig process.

Riksdagen beslutade efter folkomröstningen 1980 att kärnkraften skulle vara avvecklad senast år 2010. Folkpartiet stod bakom det beslutet. Det gör vi också i dag. Det ställer krav på oss att ta till vara den tid som står till förfogande. Vi måste handla på ett sådant sätt att avvecklingen kan genomföras utan att vi tvingas ge avkall på andra viktiga miljökrav. Tar vi för tidiga beslut riskerar vi dessutom att bygga fast oss i en felaktig och föga ändamålsenlig struktur, som vi sedan tvingas leva med under flera årtionden.

Den utvärdering som efter Tjernobylylyckan gjorts både i Sverige och internationellt motiverar inte en ändring av vår grundläggande inställning till kärnkrafts avvecklingen. Vi har tidigare konstaterat att utvärderingen av de händelser som förorsakade reaktorolyckan i Tjernobyli inte ger anledning ompröva synen på säkerheten i de svenska kärnkraftverken.

Kärnkraftens roll

Kärnkraften svarar i dag för ungefär hälften av den svenska elförsörjningen. Av en total svensk elproduktion 1986 på 133,6 TWh. svarade kärnkraften för nära 67 TWh. Att avveckla fungerande kärnkraftsreaktorer innebär

samhällekononiska uppostringar. Vi är beredda att ta ansvar för de kostnader det innebär att avveckla kärnkraften.

Mot. 1987/88

N33

Det svenska elnätet belastas hårdast under en kall och mörk vinterdag när industrin samtidigt går på högvarv. Den hittills högsta belastningen nåddes den 12 januari 1987 med 26 500 MW i gång. Hade vid den tidpunkten någon av kärnkraftsreaktorerna varit ur drift skulle det uppstått betydande svårigheter att försörja nätet med el. Produktions- och distributionssystemen måste klara även toppbelastningar under vinterhalvåret och verkningar av flera torrår utan allvarliga driftstörningar. Avvecklingen av kärnkraften får inte innebära att systemet blir mera sårbart.

El är en energibärare med många väsentliga fördelar framför andra sätt att distribuera energi. Elförbrukningen har också ökat med i genomsnitt 4 % per år under perioden 1973–1986. I hög grad beror detta på att konsumenterna valt och uppmanats att ersätta olja med el. Kärnkraftsavvecklingen bör genomföras på ett sätt som inte innebär en återgång från el till eldning av olja.

Kärnkraften har inga egentliga miljöeffekter under normal drift. Därför måste vi ställa höga krav på förbränningsteknik och avancerad reningsutrustning i de anläggningar som kan komma i stället när kärnkraften avvecklas.

Vi har från folkpartiet klart uttalat oss för att återstående orörda älvar ej skall tas i anspråk för vattenkraftsutbyggnad. Vi kommer inte att göra avkall på den uppfattningen inför kärnkraftsavvecklingen. De unika, natursköna områdena kring de fyra älvarna skall bevaras för turism och rekreation också åt kommande generationer.

Våra krav inför kärnkraftsavvecklingen är således:

- att leveranssäkerheten till elabonnenterna inte försämras,
- att bortfallet av el inte leder till ökad oljeförbränning,
- att nya anläggningar för elgenerering förses med bästa möjliga teknik för att i största möjliga utsträckning undvika miljöförstörande utsläpp,
- att de orörda huvudälvarna och andra värdefulla älvsträckor inte byggs ut för kraftproduktion.

Klargör roller och ansvar

Frågan är vad som bör komma i stället för kärnkraften. Vår uppfattning är att statsmakterna skall ange ramarna och att det sedan är kraftbolagens uppgift att inom dessa ramar se till att de uppfyller ellagens leveransplikt. Det tillhör inte politikens uppgifter att i detalj föreskriva hur marknaden skall klara energiproduktionen.

Ramarna utgörs i det här fallet bl. a. av avvecklingsbeslutet, skattereglerna och de restriktioner rörande miljö, beredskap, hushållning m. m. som beslutas av regeringen, riksdagen, berörda statliga myndigheter och kommunerna. Vi återkommer längre fram i motionen till hur vi inom folkpartiet vill förändra en del av de här ramarna för att underlätta avvecklingen.

Den rollfördelning vi här skissat är naturlig i de flesta andra samhällssektorer. Men inom energisektorn har det i högre grad än på andra håll skett en sammanblandning av de olika rollerna. Inför kärnkraftsavveck-

lingen finns det därför skäl att understryka vem som har ansvaret för vad. Detta innebär inte att vi som politiker undandrar oss ansvar utan att vi vill medverka till att besluten fattas där kompetensen finns.

En framgångsrik avveckling av kärnkraften kräver tydliga mål och en bred uppslutning kring dessa. Uppgiften kan skapa entusiasm och nytänkande inom svensk industri.

Mot. 1987/88
N33

Beslut om kärnkraftsavveckling

Riksdagen har vid flera tillfällen uttalat att kärnkraften skall vara avvecklad senast år 2010. Dessa uttalanden har emellertid hittills inte givits en form som gör dem rättsligt bindande för energimarknadens aktörer. Vi föreslår därför att riksdagen nu antar en lag som uttryckligen förbjuder drift av kärnkraftsreaktorer efter utgången av år 2010. Detta görs lämpligen genom en komplettering av kärntekniklagen. Någon ersättning bör heller inte utgå till kärnkraftsinnehavarna för att de inte får driva verken efter denna tidpunkt.

Däremot anser vi inte att det är statsmakternas uppgift att peka ut när och i vilken ordning de olika reaktorerna skall tas ur drift. Det ansvaret skall åligga reaktorinnehavarna och tas av dem med beaktande av de krav på säkerhet i driften som uppställs och övervakas av kärnkraftinspektionen (SKI). I SKI:s uppgifter ingår att ta till vara erfarenheter från kärnkraftsdrift i alla delar av världen och tillämpa dessa i säkerhetsarbetet.

ett skäl som anförts för att riksdagen nu skulle besluta om en tidig avveckling av en eller två reaktorer är att detta skulle understryka allvaret i avvecklingsbeslutet. Vi menar dock att detta bättre sker genom den lag och den metod för avvecklingen som vi föreslår.

I princip skulle kärnkraftsavvecklingen, enligt vår mening, genomföras på följande sätt:

- Statsmakterna beslutar om de ramar som skall gälla för marknaden. Till dessa hör den ovan nämnda kompletteringen av kärntekniklagen samt skatteregler och miljörestriktioner (till vilka vi återkommer nedan).
- Kraftbolagen tar ställning till när och hur olika reaktorer tas ur drift. Det kan ske när åtgärderna för förbättrad hushållning nått effekt och/eller nya anläggningar för kraftgenerering är färdiga att tas i bruk. Urdrifttagningen av kärnkraften skall ha skett senast år 2010. Kraftbolagen svarar för valet av de nya anläggningar som behöver uppföras för att ersätta kärnkraft. Dessa provas sedan bl. a. i enlighet med miljöskyddslagen genom koncessionsförfarande.

Den av oss föreslagna metoden för kärnkraftsavvecklingen kan väntas leda till en successiv urdrifttagning av kärnkraftsreaktorerna. Reparationer av och säkerhetshöjande åtgärder i kärnkraftsanläggningarna kommer nämligen att bli allt mindre lönsamma ju närmare vi kommer den slutliga tidpunkten för avvecklingen. Ju kortare avskrivningstiden blir för dessa investeringar desto mindre lönsamt blir det för kraftverkssinnehavaren att genomföra dem och desto mer lönsamt att ta nya anläggningar i drift. Också

personalskäl talar för att övergången från kärnkraft till kraftgenerering i andra former måste ske successivt.

Mot. 1987/88
N33

Andra skäl talar dessutom för att nya anläggningar byggs ut successivt under en längre period. Bland dessa skäl bör särskilt framhållas den omfattande resursåtgången för att planera, projektera och bygga sådana anläggningar.

Kraftbolagen har enligt ellagen ett leveransansvar som i princip innebär skyldighet att leverera all den el som efterfrågas inom resp. bolags distributionsområde. Bolagen måste ha samma skyldighet även under och efter den period då kärnkraften avvecklas. Taxor och priser på energi måste utformas så att tillgången och efterfrågan på el möts.

För att statsmakterna i god tid före år 2010 skall kunna få en samlad bild av kärnkraftsavvecklingen och de åtgärder som planeras bör kärnkraftsföretagen senast den 1 juli 1995 för regeringen redovisa hur de avser att uppfylla ellagens förpliktelser efter det att kärnkraften är avvecklad. Med redovisningen som grund kan regering och riksdag bedöma om det då krävs ytterligare ingripanden från statsmakternas sida för att garantera att kärnkraftsavvecklingen genomförs före utgången av år 2010.

5 Mer konkurrens

Flera av energimarknaderna är s. k. naturliga monopol. Det är t. ex. svårt att tänka sig någon ökad konkurrens på elmarknaden genom att den enskilde konsumenten skulle få flera leverantörer att välja mellan.

Det har dock visat sig möjligt att också på elmarknaden upprätthålla vissa inslag av konkurrens genom förekomsten av flera energibolag med olika regionala distributionsområden. På ett gemensamt stamlinjenät har dessa kunnat transportera elektricitet från produktionsanläggningar till sina resp. distributionsområden. Via kraftbörsen har bolagen kunnat utbyta produktionskapacitet, så att i varje ögonblick den mest kostnadseffektiva produktionsmixen kunnat uppnås.

Det kan synas som om vi i Sverige nått så långt det går vad gäller att kombinera stordriftsfördelar med konkurrens för att få ett, nationellt sett, så effektivt system som möjligt. Genom att vi har flera olika bolag får konsumenter och statsmakter ett visst mått på de olika bolagens effektivitet och prissättning. Genom stamlinjenätet har investeringarna i infrastrukturen kunnat begränsas. Genom kraftbörsen får vi ett utbyte mellan företagen, så att den mest kostnadseffektiva produktmixen används. Under senare år har också den enskilde konsumenten fått ökade möjligheter att byta mellan olika energiformer och att effektivisera sin energianvändning.

Men det finns ytterligare möjligheter att öka konkurrensinslagen. Ett sätt är att ge lokala elverk och större industrier ökade förutsättningar att välja mellan olika leverantörer och att fritt förhandla om leveransvillkoren. Kartellsamarbete mellan olika producenter måste motverkas.

Fler aktörer bör kunna släppas in på stamnätet och därmed få möjlighet att delta på kraftbörsen. Det ställs i dag höga krav på leveranssäkerhet för dem som deltar på kraftbörsen. Vi menar inte att man skall göra avkall på de kraven men att det bör finnas utrymme för t. ex. flera kommuner eller grupper av kommuner att transportera kraft på stamnätet och delta i samkörningen. Om en grupp av leverantörer tillsammans uppfyller börsens krav bör de kunna godtas likaväl som en enskild leverantör.

Eloptioner

Vi anser vidare att ett system med eloptioner bör utredas. Det kan t. ex. fungera enligt följande: Ett företag som planerar en stor nyinvestering som står och faller med elpriset bör ha möjlighet att teckna option på en framtida elleverans till ett visst pris. Intrasserad motpart till en sådan option kan t. ex. vara ett energiföretag som står i begrepp att investera i ny produktionskapacitet men är osäker på om man får avsättning för kraften till ett pris som gör anläggningen lönsam. Möjlighet att sälja/överlåta optionen bör finnas för bägge parter.

Rätt utnyttjade bör eloptioner kunna underlätta omställningen av elförsörjningen och samtidigt minska de osäkerheter som kan drabba inte minst elintensiva företag hårt under avvecklingsperioden.

Fjärrvärmeområden

Folkpartiet gick i riksdagen emot den lag som ger kommunfullmäktige möjlighet att besluta om rätt för leverantör att vägra leverans av el inom fjärrvärme- och naturgasområde. Vi menar att leveransskyldighet skall föreligga även inom sådana områden.

Motiven för att kunna vägra leverans har varit att skydda fjärrvärmen från konkurrens. Det kan innebära, och har också i en del fall inneburit, att man hindrat investeringar i energisnål teknik som t. ex. värmepumpar.

Svensk PURPA-lag

För att ge ett större utrymme för mindre elproducenter har vi också förordat en lag som i viss mån liknar den amerikanska PURPA-lagen (The Public Utility Regulatory Policies Act). Genom den lagen är de amerikanska energiföretagen i princip (tillämpningen skiljer sig mellan de olika delstaterna) skyldiga att ta emot elkraft även från andra producenter enligt en i förväg bestämd formel för prissättningen. I Sverige får vi nu en liknande lag. Det kan så småningom ge större möjligheter till rimlig ersättning åt enskilda ägare av t. ex. vindkraftverk och minivattenkraftverk. Möjligheterna ökar efter hand som elpriset stiger.

Det finns i dag inte så många tillgängliga alternativ till kärnkraften när det gäller elproduktion. Därför bör inte minst möjligheten att använda mottrycksanläggningar i fjärrvärmesystemen för kraft- och värmeproduktion utnyttjas fullt ut. I övrigt är det i första hand kolkondens och naturgas som kan bli aktuella. Vindkraften är den av de "nya" energikällorna som nått längst i teknisk mognad. Vindkraften kan, med en massiv satsning, bli ett värdefullt komplement i det svenska energisystemet. Vi avvisar från folkpartiets sida en fortsatt utbyggnad av vattenkraften.

På längre sikt kan mycket hända både när det gäller produktion och lagring av elenergi. En bit in på 2000-talet kan t. ex. effektiva solceller eller fusionskraft komma att ge oss en närmast obegränsad tillgång till "miljövänlig" och billig energi. Väte kan bli en ny effektiv energibärare och supraledning kan ge ökade möjligheter att lagra energi. Ännu har vi dock en lång period framför oss där de miljö- och kostnadseffektiva metoderna att generera och distribuera el är starkt begränsade.

Kraftvärme

Folkpartiet har ställt sig mycket positivt till den utbyggnad av kraftvärmen som skett i flera kommuner. Denna utbyggnad har bidragit både till förbättringar av miljön och till en effektivare användning av energiinnehållet i det bränsle som använts.

Problemet när det gäller kraftvärmen är att den med de elpriser som gäller i dag inte är särskilt konkurrenskraftig. Av en möjlig produktionskapacitet på 6 TWh utnyttjades under 1986 endast 3,2 TWh.

Kraftvärmens konkurrenskraft ökar i takt med att elpriserna stiger. Den är dessutom billigare än andra nu tillgängliga alternativ för ny elproduktion. Med utnyttjande av modern teknik kan i framtiden lönsamheten öka även för småskalig kraftvärme.

Kolkondens

En viss andel kolkondens blir troligen nödvändig i det svenska energisystemet när kärnkraften avvecklas. Kondenskraft skiljer sig från kraftvärme genom att endast el produceras vilket innebär att bara en del av bränslets energiinnehåll kan tas till vara. Därför bör kondenskraft komma i fråga först när fjärrvärmeunderlaget tagits i bruk för kraftvärmeproduktion.

Under de senaste åren har ny teknik utvecklats på kolförbränningsområdet, vilken innebär att miljöeffekterna kraftigt reducerats. Svenska Asea har utvecklat den s. k. PFBC-tekniken. Andra företag har utvecklat en metod för kolförgasning som nu prövas i anläggningar i USA och Västtyskland. Båda dessa tekniker har mycket goda miljödata. När det gäller svavel, kväveoxider och tungmetaller begränsas utsläppen mycket kraftigt.

Som vi påpekat tidigare finns det dock ingen metod för att rena utsläppen från koldioxid. Dessa bidrar på längre sikt till globala klimatförändringar. Även om enstaka svenska kondensanläggningar bidrar marginellt till de

samlade utsläppen i världen krävs i enlighet med vårt ansvar för den globala miljön, att vi är restriktiva med användning av kol i energisystemet.

Mot. 1987/88
N33

Naturgas

För precis 25 år sedan började naturgasutbyggnaden i Europa. Därmed berikades det internationella energisystemet med en ny konkurrenskraftig energiprodukt och ett steg togs mot en mer komplett och fullödlig marknad för energi. Naturgasen fyller internationellt rollen att "knyta ihop" el- och bränslesektorerna av energisystemet genom att inom båda sektorerna erbjuda användarna alternativ. De senaste decenniernas utveckling i Västeuropa har visat att naturgasen har god konkurrenskraft och förutsättningar att täcka åtminstone 10–20 % av en nationell energimarknad. Den snabba tillväxten av kända naturgastillgångar har dessutom visat att uthålligheten är t. o. m. större än för olja. Naturgas erbjuder således ett långsiktigt komplement till andra bränslen, därtill ett med goda miljöegenskaper.

Också Sverige är numera anslutet till det västeuropeiska naturgassystemet och introduktionen har kommit i gång i Syd- och Västsverige. Därmed har utbudet breddats även på den svenska energimarknaden och konkurrensen mellan olika energislag intensifierats. Naturgasen kommer även att introduceras i Mellansverige under 1990-talet. Man räknar dock för närvarande inte med att naturgasen skall kunna nå en större andel av energimarknaden än 10–15 %. I april 1988, när stamledningen till Göteborg invigs, är andelen fortfarande under 1 %.

Naturgasintroduktionen i Sverige skall enligt riksdagens beslut 1980 ske på kommersiella villkor. Vi står fast vid detta beslut, som helt står i samklang med vår uppfattning att energiförsörjningen skall utvecklas på marknadens villkor. Möjligen kan det under etableringsfasen finnas behov av visst stöd för att naturgasens kvalitativa och kommersiella förutsättningar skall kunna prövas. Vi avvisar dock direkta subventioner till naturgasintroduktionen.

Det är viktigt att naturgasintroduktionen inte resulterar i en monopolmarknad. Visserligen möter naturgasen konkurrens från oljeprodukter och även från el, men det är viktigt att det ges utrymme för fler aktörer också på gasmarknaden, inte minst därför att Swedgas – som står för de två hittills tecknade importkontrakten – har flera av de stora utländska presumtiva leverantörerna som delägare.

Det är väsentligt att en marknad för naturgas kommer att präglas av mångfald och att vi bl. a. får flera regionala distributörer. Dessa bör sedan själva kunna avgöra om de var för sig eller gemensamt med Swedgas skall närma sig de olika utländska leverantörerna. Mycket talar för att man på kort sikt vinner på ett samfällt agerande. Vi avvisar dock att importen i något som helst skede formellt monopoliseras t. ex. genom att Swedgas ges lagstadgad ensamrätt.

På längre sikt bör ett svenskt gasnät fungera som ett stamnät, där i princip alla distributörer har möjlighet att transportera gas från källan till distributionsområdet. Jämförelser kan här göras med stamlinjenätet för elkraft som vi, som tidigare nämnts, menar bör öppnas för fler transportörer. Vi

noterar att nuvarande lagstiftning ger även andra gasföretag än rörledningsägaren rätt att utnyttja ledningens transportkapacitet och räknar med att formerna och de ekonomiska villkoren för detta kommer att preciseras under de närmaste åren.

Mot. 1987/88
N33

Vindkraft

Det finns goda förutsättningar för att vindkraften skall kunna bli ett värdefullt komplement i det svenska elproduktionssystemet. Studier som gjorts av statens energiverk visar att vid tillräckligt långa serier kan vindkraften prismässigt konkurrera med kolkondens.

De försöksanläggningar som finns i Maglarp och Näsudden har visat att det är tekniskt möjligt att driva stora vindkraftverk. I andra länder, t. ex. Danmark, har man med framgång inriktat sig på aggregat med lägre effekt än de svenska försöksanläggningarna.

För att vindkraften skall kunna bidra med mer än marginella tillskott till elförsörjningen är en fortsatt inriktning på relativt stora aggregat nödvändig. För att nå 10 TWh behövs ca 1 400 aggregat av Maglarps storlek (enligt EK 81). Mindre vindkraftverk kan dock få stor lokal betydelse och möjligheterna för ägare av sådana verk att sälja ström bör öka med den svenska versionen av PURPA-lagen (se avsnittet "Mer konkurrens").

Det finns begränsningar för hur mycket vindkraft vi kan få med i systemet. Det finns fysiska begränsningar i form av tillräckliga arealer i goda vindområden. Det finns också begränsningar för hur mycket vindkraft man kan reglera i kraftsystemet. Annan produktion behövs vid de tillfällen vindkraftverken står stilla.

Statens energiverk har kommit fram till att med beaktande av ovan nämnda begränsningar bör det vara möjligt att bygga upp en vindkraftskapacitet motsvarande 10 TWh per år.

Nästa steg i utvecklingen bör vara byggandet av en gruppstation av flera vindkraftverk. En sådan kommer också att börja byggas på Gotland under 1988 med fem aggregat på ca 200 kW vardera. Ytterligare studier bedrivs bl. a. inom KVAB (Kraftindustrins Vindkraft AB). Vi anser det också rimligt att den fortsatta utvecklingen av vindkraften sker i kraftbolagens regi.

Biobränslen

Bioenergi (skogsavfall, torv, energiskog) kan enligt vår bedömning knappast få någon större betydelse för elproduktion under de närmaste decennierna. I viss utsträckning kommer emellertid bioenergi att användas i värmekraftverk.

Bioenergi kan dock på verksamt sätt bidra till att minska användningen av olja och kol för uppvärmningsändamål. Från folkpartiets sida har vi sett positivt på de ansträngningar som gjorts att öka tillgången på biobränsle. Det är mycket beklagligt att regeringen under så lång tid underlåtit att stödja utvecklingen av biobränslen på det sätt som varit både möjligt och önskvärt.

Vi föreslår att priset på el successivt anpassas till den högre prisnivå som kommer att gälla efter kärnkraftsavvecklingen. Formerna för detta bör utredas.

Vi anser att den nuvarande allmänna energiskatten bör slopas och ersättas av en mervärdesskatt.

Vi vill ingående pröva förutsättningarna att slopa den särskilda skatten på oljeprodukter och kol och ersätta denna med miljöavgifter på de utsläpp som sker vid förbränning.

Prispolitik

Kärnkraften svarar i dag för hälften av den svenska elproduktionen. Det innebär att även med en mycket framgångsrik hushållningspolitik blir det nödvändigt att ersätta åtminstone delar av kärnkraftselen med annan elproduktion. Till bilden hör att elanvändningen dessutom erfarenhetsmässigt har en positiv inkomstelasticitet, dvs. användningen ökar med stigande realinkomster. Även det talar för att kärnkraft kommer att behöva ersättas med annan kraftproduktion.

Åtskilliga gissningar har förekommit om hur stor elanvändningen kan väntas bli framöver. Vi anser det inte särskilt meningsfullt att i det långa perspektiv som nu är aktuellt spekulera om detta. Som vi tidigare påpekat kommer utvecklingen på marknaden med stor säkerhet att bjuda på åtskilliga överraskningar vad gäller både användningen och produktionen av el och andra energiformer.

Utbyggnad av ny kapacitet kommer att leda till prishöjningar på el. Det har i sig inte med kärnkraftsavvecklingen att göra. Elpriset skulle höjas vid kapacitetsutbyggnad även om denna skulle avse ny kärnkraft. Skillnaderna i produktionskostnader mellan ny kärnkraft och annan elproduktion, t. ex. kolkondens, torde i dag inte vara särskilt stora.

Utbyggnad av ny elproduktion blir således aktuell i samband med kärnkraftsavvecklingen. Men den kan också aktualiseras till följd av kapacitetsbrist i det nuvarande produktionssystemet. Oavsett motiveringen för utbyggnaden av ny kapacitet kommer denna, som framhållits, att leda till höjning av elpriset.

Några olika scenarier kan nu tänkas.

Det första, A, innebär att vi redan under nästa årtionde slår i kapacitetstaket vad gäller elanvändningen. Det kommer att driva upp priset på el och motivera nya produktionsanläggningar. Oavsett vad som sker med kärnkraften under 1990-talet skulle sådana alltså behöva tas i bruk framåt sekelskiftet. Priset stiger successivt under 1990-talet och driver fram ett utnyttjande av den hushållningspotential som finns. Prishöjningarna bromsar visserligen efterfrågeutvecklingen men likväl fortsätter elanvändningen att öka.

Det andra, B, utgår från en betydligt försiktigare utveckling av efterfrågan. Inga kapacitetsproblem förutses förrän kärnkraftsreaktorer tas ur bruk. Först då inträffar också kraftiga elprishöjningar. Situationen kan

liknas vid ett läge där kylan slår till och kraftproducenterna under lång tid tvingas utnyttja oljekondensverken. Skillnaden är att kärnkraftsavvecklingen är förutsedd och kan planeras.

Om scenario A förverkligas skulle det knappast krävas några politiska ingrepp utöver det tidigare nämnda förbudet mot kärnkraftsdrift efter år 2010 och vissa allmänna ramar för energiproduktionen, t. ex. på miljöområdet.

I scenario B är situationen något mer komplicerad. Här leder inte marknadsmekanismen till successivt höjt elpris. Den kraftiga prishöjningen i samband med att kärnkraften ersätts med annan kraft kan därför komma som en "chock". Mot detta kan invändas att kärnkraftsavvecklingen är väl känd av användarna och därför bör motivera dem till omställningsåtgärder i god tid. Man kan emellertid ifrågasätta om den "teoretiska" kunskapen att elpriset skall höjas en gång i framtiden verkligen påverkar beteendet och planeringen i tillräckligt hög grad. Det kan i varje fall ligga en risk i att förlita sig härpå.

För att undvika vad som för många skulle kunna bli en "elprischock" kan man därför genom politiska ingrepp medverka till att elpriset höjs successivt och att de första stegen tas redan nu. Därigenom får man snabbt en inriktning på hushållningsåtgärder som kan begränsa behovet av senare kapacitetsutbyggnad.

Vilket av de två scenarierna som är mest realistiskt kan vi i dag inte bedöma. Vi anser det emellertid motiverat att utgå från scenario B. De politiska beslut som det motiverar kan senare korrigeras om scenario A skulle inträffa. Om man däremot utgår från scenario A och nu avstår från politiska ingrepp i prisbildningen och det senare visar sig att scenario B infrias har dyrbar tid gått förlorad.

Vår slutsats blir alltså denna:

För att stimulera hushållningsåtgärder och åstadkomma en mjuk övergång till den högre elprisinivå som kommer att gälla sedan kärnkraften avvecklats bör elpriset höjas successivt under de närmaste åren.

Regeringen har föreslagit att avkastningskravet på Vattenfall, som är prisledande, skall höjas. Det kommer att leda till en elprishöjning på ett par öre per kWh i användarledet. Det kan ses som ett första steg i en trappa med successiva prishöjningar.

För de fortsatta stegen kan knappast ytterligare ökat avkastningskrav på Vattenfall utnyttjas. Då måste en annan uppläggning övervägas. En möjlighet är naturligtvis att använda skatteinstrumentet. En annan kan vara att låta kraftföretagen göra obligatoriska fondavsättningar.

Ett enkelt räkneexempel visar att en successiv höjning av skatten/fondavgiften från 2 öre 1991 till 6 öre 2005 skulle sammantaget ge ca 70 miljarder kronor. Dessa medel skulle förslagsvis kunna slussas till åtgärder som leder till bättre energihushållning och utveckling och utbyggnad av ny produktionsteknik.

Dessa alternativ bör ytterligare studeras under det närmaste året så att nästa steg i pristrappan kan tas fr. o. m. 1991.

Det är naturligt att oljepriserna stiger i paritet med elpriserna.

Mot. 1987/88
N33

Vi räknar, som vi tidigare nämnt, med att fram till kärnkraftsavvecklingen få ett successivt höjt pris på el. När prinsnivån blir tillräckligt hög kommer många elvärmekonsumenter att söka andra alternativ eller komplement till eluppvärmningen.

Detta är en rimlig utveckling. Vi har under ett antal år med god tillgång kunnat använda denna till att ersätta olja, vilket gett både miljö- och beredskapsvinster. Men när tidpunkten för kärnkraftsavvecklingen närmar sig måste en stor del av eluppvärmningen ersättas av andra alternativ, t. ex. naturgas och inhemska bränslen. Den främsta signalen till konsumenterna när det bör ske är priset.

Ett höjt elpris skulle dock kunna drabba den eltunga exportindustrin hårt. Även om det säkert finns ytterligare effektiviseringsvinster att göra när det gäller industrins energianvändning finns det också ett tak över vilket ytterligare investeringar inte är lönsamma.

Inom EG-länderna beskattas energi (olja, kol, el etc.) i huvudsak inom mervärdeskattesystemet. Det innebär att industri- och handelsföretag som regel har rätt att dra av ingående mervärdeskatt samt att exporten inte belastas.

Skattesatsen på energi inom EG är normalt densamma som för annan konsumtion, dvs. ligger i intervallet 14–20 %. Skattesatsen kan dock variera mellan olika energislag. I vissa länder beskattas t. ex. elektricitet inte alls eller med en s. k. reducerad skattesats.

I de flesta EG-länder utgår också andra skatter än mervärdeskatt på energin. Generellt gäller dock att dessa skatter är betydligt lägre än energiskatterna i Sverige.

Med hänsyn till den pågående harmoniseringen inom EG av indirekta skatter är det sannolikt att olikheter i beskattningen av energi kommer att jämnas ut och att energibeskattningen kommer att ske mera renodlat inom mervärdeskattesystemet. Oljeprodukter kommer dock att beläggas med särskilda skatter.

Genom att inordna energibeskattningen i mervärdeskattesystemet kan man nå flera styreffekter som är önskvärda i den framtida energipolitiken. Det blir i huvudsak konsumtionen och inte exporten som beskattas.

Utredningen om indirekta skatter har i sina direktiv fått i uppgift att pröva också energibeskattningen. Det är väsentligt att utredningen lyckas ta fram ett enkelt och överskådligt förslag. Enligt vår uppfattning skulle det innebära betydande fördelar om energiskatterna kunde inordnas i mervärdeskattesystemet.

Miljöavgifter

Alltför ofta tillåts utsläpp av miljöfarliga utsläpp utan att tillräcklig hänsyn tas till miljön. Miljön saknar, till skillnad från bl. a. råvaror och arbetskraft, ett pris.

Tanken bakom miljöavgifter på utsläpp är att sätta pris på miljön. Miljöförstöring kommer för förorenaren att innebära kostnader som denne måste ta hänsyn till.

Denna typ av ekonomiska styrmedel leder på längre sikt till en utveckling av miljövänlig teknik och bättre reningsmetoder. Förorenaren stimuleras ekonomiskt att bli mera miljövänlig. Avgifterna blir en ekonomisk drivkraft att utveckla och finna tekniska lösningar som leder till lägre utsläpp än de gränsvärden som politiker och myndigheter fastställer i lagar och prövningsbeslut.

Teorin bakom miljöavgifter är att företagen kommer att reducera sina utsläpp så länge avgiften för att släppa ut en enhet är högre än kostnaden för att förhindra att denna enhet släpps ut. Utsläppen kommer alltså att reduceras till den nivå där kostnaderna för reduktion av ytterligare en enhet är lika med avgiften.

Enligt vår mening bör man nu ingående pröva att ta bort den särskilda skatten på oljeproduktion och kol. I stället anser vi att miljöavgifter bör införas på svaveldioxidutsläpp, kväveföreningar och olika tungmetaller som t. ex. kvicksilver. På sikt bör fler ämnen kunna bli aktuella.

Koldioxid bildas vid all förbränning. Det som framför allt bidrar till att öka halten koldioxid i luften är förbränningen av fossila bränslen som kol, olja och naturgas. Den koldioxid som uppstår vid förbränning av naturgas är dock endast cirka hälften jämfört med kol och olja.

De koldioxidutsläpp som görs beror dels på hur effektiv förbränningen är, dels på kolhalten i bränslet. Det är angeläget att man fastställer en metod för att mäta och avgiftsbelägga också utsläppen av koldioxid.

Den prövning som görs av koncessionsnämnden är på sitt sätt dynamisk. Nämnden skall vid prövningen av en anläggning enligt miljöskyddslagen göra en avvägning mellan vad som är ekonomiskt rimligt, tekniskt möjligt och miljömässigt motiverat. Det innebär att nämnden efter hand som kunskapen ökat och nya tekniska lösningar kommit fram kunnat skärpa kraven.

Nackdelen har dock varit att när en anläggning väl är prövad och gränsvärdena fastställda så upphör dynamiken. Den möjlighet till omprövning som finns i miljöskyddslagen används sällan. Men miljöavgifter innebär hela tiden en stimulans för företagen att utveckla och förbättra förbränningen och reningssystemen.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen godkänner de mål och riktlinjer för energipolitiken som förordats i motionen.
2. att riksdagen avslår regeringens förslag att två kärnreaktorer skall tas ur drift i mitten av 1990-talet.
3. att riksdagen stiftar sådan lag att drift av kärnreaktor blir förbjuden efter år 2010.
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att aktivt utnyttja prisinstrumentet för att påverka utvecklingen på energimarknaden.
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skärpta miljökrav på energiproduktion.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om införandet av miljöavgifter.

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att sänka den tillåtna gränsen för svavelutsläpp till 0.5 viktprocent.

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av och metoder för att skapa ökad konkurrens bland kraftproducenterna.

9. att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att utreda ett system med eloptioner i enlighet med vad som i motionen anförts.

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om leveransvägran.

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvecklingen av ny teknologi.

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om övergång från energiskattesystem till mervärdeskatt.

13. att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att utreda utformningen av kraftbolagens investeringsfonder i enlighet med vad i motionen anförts.

14. att riksdagen avslår regeringens förslag att förbjuda direktverkande el i nya bostadshus.

Stockholm den 22 mars 1988

Bengt Westerberg (fp)

Ingemar Eliasson (fp)

Karin Ahrlund (fp)

Anne Wibble (fp)

Hadar Cars (fp)

Kerstin Ekman (fp)

Birgit Friggebo (fp)

Jan-Erik Wikström (fp)

